

زندگی ارزشمند با الگوسازی از زندگی حضرت زهرا(س)

منصوره زارعی¹

چکیده

جایگاه و مقامات دختر مکرم پیامبر اعظم(ص)، حضرت فاطمه زهرا(س) نزد پروردگار از نزول "آیه ی تطهیر"، "آیه ی مباحله"، "آیه ی مودت" و "سوره ی الکوثر" به دست می آید. شخصیتی که بر طبق آیه ی تطهیر از هرگونه ناپاکی، منزّه هست و بر طبق سوره کوثر، منبع و مصداق خیر کثیر (ارزش فراوان) و بر طبق داستان مباحله، حضور در کنار پدر بزرگوارش پیامبر مکرم حضرت محمد مصطفی(ص)، شوهرش، حضرت علی مرتضی(علیه السلام) فرزندان ارجمندش، حسنین (علیهما السلام) اتمام حجت الهی به رهبر مسیحیان و مخالفان شد.

از برکات و آثار وجودی حضرت فاطمه زهرا(س)، بیش از هزار سال می گذرد و میلیون ها انسان در هر شبانه روز با استمداد از شخصیت معنوی آن بزرگوار به پیشگاه خداوند، توسل می جویند. زندگی آن بانوی بزرگ اسلام نشان می دهد زن مسلمان برای ورود در صحنه سیاست و کار و تلاش و نیز ایفای نقش فعال در جامعه به همراه تحصیل می تواند به عبادت پرداخته و پیرو حضرت فاطمه زهرا(س) باشد و الگوی خود قرار دهد. امید است

خوانندگان عزیز، در این مقاله کوتاه با گوشه هایی از شخصیت و برکات وجودی آن دردانه ی پیامبر(ص) و بانوی عصمت و طهارت و کرامت(س) آشنا شوند.

کلید واژه

سبک زندگی، سیره حضرت زهرا(س)، الگو.

¹ پایه سوم، مدرسه علمیه الزهرا سلام الله علیها آباد طشک، شهرستان بختگان

اکنون یک مسئله مهم در زندگی، ضرورت ارائه الگوی قرآنی و اسلامی در مقابل الگوهای غربی و الگوهای غیربومی است. این الگو می‌تواند مبین یک الگوی سالم و نشاط بخش برای زندگی آحاد جامعه باشد که باید از سوی سیاست‌گذار فرهنگی مورد توجه قرار گرفته و در چارچوب سیاست‌های هنجاری مورد تأکید مراجع ذی ربط باشد. به عبارتی، ورود به این بحث با این پیش فرض است که «الگوی زندگی فاطمی» می‌تواند در عصر حاضر مورد توجه قرار بگیرد.

این الگو جامع بوده و می‌تواند تمامی ابعاد سبک زندگی را پوشش دهد. ارائه یک بحث جدی اما مختصر از دیدگاه دینی در خصوص اینکه از نگاه حاکمیتی (نظام جمهوری اسلامی) و نیز فقهی کلامی، نظام سیاسی می‌تواند و باید در حوزه فرهنگ، آداب و رسوم و رفتارهای اجتماعی فرهنگی ملاحظه و سیاست گذاری کند.

فاطمه زهرا (س) از فضایل بسیاری برخوردار بودند؛ توانایی علمی، عصمت و پاکیزگی از گناه و خطا، برتری در صحنه رشد و تربیت فرزندان، شرافت در همسر داری، رعایت ادب و اخلاق در برخورد با پدر، همسر و دیگر اعضای خانواده، وفاداری و فروتنی، پاکدامنی و آراستگی، خانه داری و بردباری در برابر دشواریها، همیاری و همدلی با پیامبر (ص) و امیرمؤمنان (ع) در میدان جهاد و سیاست، فضیلت در عرصه عبادت و نیایش، زهد و ایثار و پشتیبان همسر در ساحت ولایت و حکومت و نیز عدالت محوری و دفاع از حقوق انسانها و مبارزه با ظلم.

شناخت فاطمه (س) و فرزندان او، صرفاً به عنوان موجوداتی آسمانی و ملکوتی و مافوق انسان نیست که نتوان به ساحت وجودی و شخصیت آنان راه یافت؛ بلکه فاطمه و ذریه اش به سان «انسانهایی کامل» و «الگوهای برجسته» برای دیگر انسانها و «حجت‌هایی» از ناحیه خداوند برای هدایت جوامع بشری و «راهنمایانی» برای زندگی این جهانی معرفی شده اند.^۲

زندگی فاطمه (س) به ویژه هنگامی که با امیرمؤمنان علی (ع) ازدواج کرد، زندگی ای ساده و بی‌آلایش بود. پیامبر اکرم (ص) به هنگام آغاز زندگی مشترک فاطمه (س) و علی (ع) رو به امیرمؤمنان (ع) کرد و فرمود: آیا چیزی از امکانات مالی و اقتصادی برای ازدواج در اختیار داری؟ آن حضرت پاسخ داد: پدر و مادرم فدایت باد، به خدا سوگند شرایط اقتصادی من بر شما پوشیده نیست. همه ثروت من در حال حاضر یک شمشیر ستم سوز است و یک زره برای جهاد و یک شتر آبکشی برای کسب و کار.^۳

^۲ مجلسی، شرح خطبه الزهراء، ص ۵۲.

^۳ دولابی، الذریه الطاهره النبویه، ص ۴۵۳.

پیامبر اکرم (ص) خطاب به او فرمود: علی جان! اما در شمشیر نظرم این است که شما به او نیاز داری تا به وسیله آن در راه خدا به جهاد برخیزی و دشمنان تجاوزکار خدا را بر سر جایشان بنشانی، در مورد شترت نیز نظرم این است که هم وسیله کار و درآمد توست. به وسیله آن، هم نخلستان را آب می دهی و برای خانواده ات هزینه زندگی فراهم می آوری و همزاد و توشه سفرت را جابه جا می نمایی؛ آنگاه افزودند: اما من دختر فرزانه ام را به ازدواج تو درخواهم آورد و در برابر این پیمان برای زندگی مشترک و به نشان صفا و صداقت اینک زره خود را بفروش و پول آن را بیاور تا ترتیب این کار را بدهم.^۴

پیشینه

روش گردآوری اطلاعات

^۴ مجلسی، شرح خطبة الزهراء، ص ۵۵.

ویژگی ها و کمالات انسانی حضرت فاطمه زهرا (س)

الف) دانش و معرفت حضرت زهرا (س)

آن علیا مخدّره یکی از راویان حدیث و حاملان آن بوده است، به طوری که «مُصَحَّف فاطمة» یکی آثار منسوب به آن حضرت هست که متأسفانه باقی نمانده است! ولی گفته می شود در اختیار حضرات ائمه ی اهل بیت(ع) بوده که به یکی پس از دیگری منتقل شده و هم اکنون در اختیار منجی عالم بشریت حضرت مهدی موعود(عجل الله فرجه) می باشد. در خطبه هایی که حضرت فاطمه ی زهرا (س) بعد از رحلت جان سوز پدر بزرگوارش نبی مکرم(ص) در جمع صحابه در مسجد النبوی(ص) و در خانه ی خود ایراد فرمود، بهترین دلیل بر علم و دانش و معرفت ایشان می باشد.^۵

ب) فضایل اخلاقی حضرت زهرا (س)

صفات و کمالات اخلاقی مانند: نجابت، مروّت، سخاوت، شجاعت، بخشش، جمال و اندام موزون، نرم خویی، سعه صدر، صبر و بردباری، مهربانی، متانت، عفت و پاک دامنی، خویشتن داری، حق گوئی، حفظ اسرار، وفای به عهد و پیمان، صداقت و راست گوئی، ایثار، تقوا و عبودیت، صراحت لهجه و فصاحت کلام، قناعت پیشگی، ساده زیستی، مناعت طبع، دوری از تجمل، غرور، حرص، غیبت، تهمت، دروغ و... بخشی از دنیای شخصیت ممتاز آن یگانه ی دوران و جگر گوشه پیامبر(ص) هست که این گونه صفات و کمالات اخلاقی و معنوی، فقط در بانوان آسمانی و ملکوتی یافت می شود.^۶

ج- ایمان ، خداشناسی ، بندگی حضرت زهرا (س)

رسول خدا(ص) فرمود: «انّ ابنتی فاطمة[س] ملأ الله قلبها وجوارحها ایماناً الی مشاشها ففرغت لطاعة الله».

یعنی؛ خداوند دل و جوارح دخترم فاطمه (س) را عمیقاً سرشار از ایمان ساخته است و او همواره در اطاعت و فرمان برداری خداوند به سر می برد.

حضرت زهرا (س) فرزندان را تربیت نمود که هر کدام با ایفای نقش بی نظیر خود، درس عزّت و سربلندی، عشق و وفاداری، تقوا و عبودیت، صبر و شکیبائی، شجاعت و کرامت، جهاد و مبارزه، مهر و عاطفه، ایثار و گذشت، جان فشانی در راه خدا و اسلام، صلح و مدارا و... را از خود به یادگار گذاشتند و برای مسلمانان اسوه و الگو شدند. حسن بصری می گوید: در میان امت اسلامی، فردی

^۵ بحرانی، مدینه المعاجز، ص ۶۶.

^۶ صبحی ، نهج البلاغه ، نامه ۴۵.

نیایش گر و اهل عبادت از فاطمه سراغ ندارم. وی به قدری به عبادت (ذکر و رکوع و سجود و دعا) می ایستاد که پاهای مبارکش متورم می شد و از ترس خدا در نماز نفسش به شماره می افتاد.^۷

د) جهاد و مبارزه و پی گیری برای خدا

آن حضرت پس از ظهور اسلام در کنار پدر بزرگوار، مادر مکرّمه اش و بنی هاشم در حالی که کودکی دو ساله بود، به مدت سه سال در محاصره شِعب ابی طالب شرکت داشت و انواع سختی ها و مشکلات و دشواری های زندگی را با اخلاص تحمل نمود. حدود یک سال بعد، مادر فداکار و مهربان خود را هم از دست داد.^۸ حضرت فاطمه (س) در آیات گوناگون مورد تجلیل قرار گرفته و سوره کوثر نیز به طور ویژه به فضیلت ایشان اشاره دارد. بنا بر مشهور، پیغمبر (ص) از خدیجه دو پسر به نام های قاسم و عبدالله و چهار دختر داشت.

دو پسر آن حضرت در کودکی از دنیا رفتند. وقتی حضرت زهرا (س) به دنیا آمد، عاص بن وائل که او را پدر عمرو بن عاص معرفی کرده اند، پیامبر اکرم (ص) را مورد طعنه و کنایه قرار داد و آن حضرت را ابتر خواند؛ یعنی کسی که نسل او از بین می رود و نسلی از او باقی نخواهد ماند.

چراکه آن حضرت فرزند پسری نداشت. اما خدای متعال سوره کوثر را نازل کرد و بدین وسیله بیان فرمود که حضرت زهرا (س) خیر کثیری است که نسل رسول خدا (ص) از آن وجود مقدس ادامه خواهد یافت، ولی بدخواهان آن حضرت ابتر خواهند بود. امروز پس از گذشت قرن ها می بینیم از نسل بدخواهان پیغمبر (ص) ذکری در میان نیست، ولی نسل رسول خدا (ص) از طریق فاطمه زهرا (س) در شهرها و کشورهای گوناگون گسترده شده است.^۹

مؤلفه، ابعاد یا جنبه های سبک زندگی

بر اساس ادبیات موجود، ابعاد سبک زندگی عبارتند از:

۱. مصرف کالاها و خدمات و شیوه های مصرف، ۲. سیاست بدن (الگوی تغذیه، آرایش، ورزش و بهداشت سلامت)، ۳. الگوی گذران اوقات فراغت و تفریحات، ۴. الگوی پوشش، ۵. شیوه تعاملات و ارتباطات اجتماعی و آداب معاشرت، ۷. رفتار محیط زیستی، ۸. شیوه هویت سازی و بیان و عرضه خود، ۹. نحوه صحبت، ادبیات و علائق هنری، ۱۰. الگوی ازدواج، همسرگزینی، روابط زناشویی و روش

^۷ مجلسی، بحار الأنوار، ص ۵۶.

^۸ طبری، تاریخ الأمم و الملوک، ص ۴۲۶.

^۹ سوره احزاب - آیه ۳۳.

های تربیتی، ۱۱. عقاید، باورها، ارزش ها و گرایش های اجتماعی، ۱۲. کیفیت مشارکت های اجتماعی و مدنی و ۱۳. دارایی های فرهنگی (کتاب، اثاثیه، تزئینات منزل و....)

بدیهی است که تمامی این جنبه ها را می توان با روش الگویابی و مفهوم جویی و همچنین تطابق و دریافت مناظ از آموزه های دینی به دست آورد. قابل ذکر است که رابطه انسجامی میان عناصر و ابعاد یک الگو متفاوت است و بین آنها روابطی از نوع همسازی کامل تا عدم همسازی (عدم انسجام) مشاهده می شود.

از نظر دینی مؤلفه های مهم سبک زندگی شامل ابعاد فرهنگی، اعتقادی، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی و خانوادگی است. همچنین در تفکر دینی قلمروهای سبک زندگی در زندگی فردی نیز بسیار مهم و برجسته است.^{۱۰}

روشنگری

از نکات مهم و بارز از فعالیت های آن حضرت در این برهه، آگاهی دادن و روشنگری بود که به تصریح خود آن بزرگوار جهت انتظام جامعه و تأمین سعادت فردی و امنیت اجتماعی این حقایق باید بیان شود به عنوان نمونه:^{۱۱}

توجه دادن به ماجرای غدیر: حضرت که خود یکی از راویان قطعی غدیر محسوب می شد، همواره بر این حقیقت که در انظار بیش از یکصد هزار نفر بیان شد، پا می فشرد. در قضایای بعد از رحلت پیامبر (ص) وی به شدت این مسئله را یادآوری می نمود. نقل است که در چند جا این مسئله را بیان کرد و از اینکه مردم با بی توجهی به غدیر خم، عامل اصلی هدایت و آرامش جامعه را از دست می دادند، تأسف می خورد. از جمله در کنار قبر عمویش حمزه (ع) وقتی یکی از اصحاب دلیل پافشاری وی را بر امامت و خلافت علی(ع) می پرسید، وی به واقعه غدیر و معرفی آن حضرت توسط پیامبر (ص) به نص الهی اشاره و تصریح نمود. وی در جای دیگری وقتی شنید عده ای می گفتند که اگر علی (ع) در سقیفه حاضر بود، مردم با وی بیعت می کردند و چون نیامد با دیگری بیعت شد فرمود: بعد از ماجرای غدیر، هیچ عذری برای کسی در عدم پذیرش خلافت امیرالمؤمنین (ع) نیست وی هیچ گاه از این مهم کوتاه نیامد.^{۱۲}

^{۱۰} سالمی، مفهوم سبک زندگی، ص ۸۶.

^{۱۱} الکافی، دارالکتب الاسلامیه، ص ۴۵۳.

^{۱۲} مجلسی، شرح خطبه الزهراء، ص ۴۹۷.

فاطمه در تاریخ می درخشد

او یگانه الگوی زن مسلمان و مقتدای هر زن در راه رسیدن به کمال و فضیلت است. او همیشه توجه به باطن واقعیات داشت و به ماورای این جهان می اندیشید و برای کسب رضایت الهی حرکت می کرد. او به ظواهر و جلوه های دنیا بی اعتنا و خود را از حصار جاذبه های آن آزاد ساخته بود. نمونه ذیل نمایشگر زهد و شکوهمندانه فاطمه (س) در تاریخ است: چون آیه ۴۳ و ۴۴ سوره حجر بر پیامبر وحی شد^{۱۳} رسول حق از این خبر آنقدر گریست که یاران بر اشک های پیامبر (ص) گریه کردند، در حالی که آنها نمی دانستند جبریل چه چیز را بر پیامبر نازل کرده است. تاثیر شدید پیامبر (ص) باعث می شد که کسی نتواند علت آن را بیپرسد.

تنها کسی که می توانست از پیامبر (ص) از پیامبر (ص) رفع نگرانی و تالم بنماید دخترش فاطمه (س) بود. یکی از اصحاب به دنبال فاطمه (س) رفت، زیرا می دانستند پیامبر (ص) با دیدن فاطمه (س) شادمان می شود.

وقتی آن شخص در زد، فاطمه مشغول کار خانه بود و و آیه ((ما عندالله خیر و ابقی)) ((آنچه نزد خداست جاوید و باقی است))^{۱۴} را زمزمه می کرد. وقتی که فاطمه (س) از نگرانی و گریه پدر خبر دار شد، چون نمی توانست تاثیر پدر را تحمل کند، جهت رفع نگرانی و تسلی قلب محزون پیامبر (ص) با عجله در حالی که چادر وصله داری بر سرش بود از خانه بیرون آمد. چشم سلمان که به آن چادر افتاد گریه کرد و گفت چه قدر جای افسوس و اندوه است که دختران قیصر و کسرا در لباس حریر باشند و دختر محمد در چادر وصله دار.

فاطمه چون به محضر رسول خدا (ص) شرفیاب شد، عرض کرد، سلمان از چادر تعجب کرد. قسم به خدا که تو را به رسالت برگزید فرش خانه ما پوست گوسفندی است که روزها در رابطه با امرار معاش از آن استفاده کرده و شب ها برای استراحت روی آن می خوابیم و متکای ما از لیف پر شده است.

پیامبر (ص) به سلمان فرمود:

فاطمه دخترم، در میان بزرگان تاریخ می درخشد.^{۱۵}

^{۱۳} حجر، آیه ۴۳ و ۴۴

^{۱۴} قصص، آیه ۶۰.

^{۱۵} بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۸۸.

پیام عفاف و آزادگی

فاطمه زهرا (س) می خواهد که بانوان امتش ، چون فرشته ، پاک و آزرده باشند ، نه بسان بردگان در اسارت نفس و شیطان ؛ و می خواهد که زنان جهان ، قدر گوهر وجودی خود را بشناسند و آن را با تمام قوا پاس دارند همان ارزشی که به فرموده امام صادق (ع) از طلا و نقره بالاتر است .^{۱۶}

روشن است که زن در پوشش حجاب چون گوهری است که در صدف پنهان است . آری او گوهری است که نمی توان برای آن قیمتی نهاد . و برای تبیین ارزش و شخصیت زن ، تعبیری زیباتر از این یافت نمی شود . آیا این نگرش با آنچه که تبلیغات مسموم دشمنان به جامعه ما القا می کند سازگار است ؟

حضرت زهرا (س) از زنان امت خود می خواهد که چون مروارید پوشیده در حجاب صدف ، بر تارک اجتماع و سینه تاریخ نور افشانی کنند ، نه اینکه مانند زنان غرب ، ارزش و جمال آنها دستاویز هر سودجوی خودکامه گشته و در ویتترین مغازه ها به نمایش گذاشته شود . فرهنگ غربی در عرصه سخاوتمندانه خود ارزش وجودی زن را به هر نااهل و فاسدی ارزانی می کند اما اسلام شان زن را در پاسداری از جمال و زیبایی خود می داند و عرضه آن را فقط بر اهل خود می داند و عرضه آن را فقط بر اهل خود ، حلال و مباح می شناسد .

زکاه الجمال ، العاف^{۱۷}

((زکات زیبایی ، عفت و پاکدامنی است .))

((زکات زیبایی ، عفت و پاکدامنی است .))

چنانچه زن از زیبایی خود پاسداری نکند و خود را در معرض دید هر نامحرمی قرار دهد ، نه خود روی سعادت را می بیند و نه مرد طعم آرامش را می چشد و نه اجتماع ، امنیت را احساس می کند . اسلام زن را همچون گلی می داند که باید از آفت ها حفظ شود تا مایه طراوت و نشاط خانواده و منشا حیات جامعه باشد نه اینکه در معرض نگاه های مسموم و مقاصد پلید ، پژمرده و پر پر شود .

^{۱۶} بحار الانوار ، ج ۱۰۰ ، ص ۲۳۶ .

^{۱۷} غرور الحکم ، ص ۳۲۴ .

نتیجه گیری

سبک زندگی، نشان دهنده مجموعه جهت گیری های ارزشی، هنجارها، خواسته ها، تمایلات و شیوه رفتار و در کل وضعیت فرهنگی جامعه است. یکی از الزامات تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، شکل گیری سبک زندگی بومی و اسلامی است و البته تحقق این مهم منوط به ارائه و تبلیغ انواع سبک های زندگی مقبول و منطبق با آموزه ای دینی و اسلامی است. براین اساس، در مقاله پیش رو به ارائه برخی از مهم ترین زوایای زندگی حضرت فاطمه زهرا (س) به عنوان یکی از مهم ترین الگوهای سبک زندگی دینی به خصوص در میان شیعیان و ایرانیان معتقد به مکتب اهل بیت (ص) که همان اسلام ناب است، پرداخته می شود.

الگویابی در شیوه و سبک زندگی، از دیرین روحيات و خلیات جامعه انسانی بوده است. جامعه اسلامی ما نیز که از همان آغاز، اسلام را به دلیل افق بالای دید خود پذیرفت، حقیقت آن را در مکتب اهل بیت (ع) یافت. جامعه ایرانی دریافت که اصلی ترین هدف شرایع الهی و کامل ترین یعنی اسلام، انسان سازی است و این حاصل نمی شود، مگر با تأمین سعادت فردی و امنیت اجتماعی در پرتو شریعت که منجر به هدایت و بصیرت می شود.

ائمه هدی (ع) همگی در این مسیر اقدام کرده و مجموع آموزه های ایشان، حاکی از همین مدعاست و حضرت فاطمه زهرا (س) به عنوان حجت بزرگ الهی با توجه به شرایط خاص زمانی خویش در این خصوص گفتار و رفتارشان معیار اصلی دریافت مؤلفه هایی بود که این دو مهم را تأمین می کرد.

زندگی، مبارزات، رفتار فردی و اجتماعی، شیوه سلوک وی در خانه و خانواده و در یک کلام، سیره فاطمی (س)، یکی از نمایه های اصلی برای دریافت الگوهای مناسب در سبک زندگی اسلامی در ابعاد مختلف تربیتی، اجتماعی، رفتار فردی و بازتاب های مختلف آن است که با بررسی برهه های مختلف زندگی آن حضرت، به دست می آید.

منابع

۱- باقلانی، محمد. نکت الانتصار، موسسه بعثت، ۱۹۷۱.

۲- بحرانی، سید هاشم، مدینه المعاجز، مدینه المعاجز، انتشارات معارف اسلامی، ۱۴۱۳.

۳- بحرانی، سید هاشم، مدینه المعاجز، معارف اسلامی، ۱۴۱۳.

۴- بخاری، ابو اسماعیل، الادب المفرد، نشر صبح، ۱۳۹۶.

- ۵- دولابی، محمد بن حماد، الذریه الطاهره النبویه، انتشارات قم ۱۴۱۷ .
- ۶- سالمی ، سعیده و آزاده، مفهوم سبک زندگی، پاییز ۱۳۹۰ .
- ۷- صبحی صالح، نهج البلاغه ، انتشارات هجرت، ۱۳۹۵ ق.
- ۸- طبری، محمد بن جریر، تاریخ الأمم و الملوک ، انتشارات قم، ۱۳۹۶.
- ۹- فاضلی، محمد (۱۳۸۲). مصرف و سبک زندگی، نشر صبح صادق، ۱۳۸۲.
- ۱۰- کلینی ، محمد بن یعقوب ، الکافی ، دارالکتب الاسلامیة، تهران ، ۱۳۶۳ ش.
- ۱۱- مجلسی، محمدباقر، شرح خطبة الزهراء، نشر اسلامیه، ۱۳۹۳.